

Feliks Kiryk (1933–2022)*

W dniu 24 kwietnia 2022 r. w wieku 89 lat zmarł profesor Feliks Kiryk — historyk mediewista i regionalista, badacz dziejów miast i miasteczek na terenie Małopolski w średniowieczu i w okresie nowożytnym. W bogatym i różnorodnym dorobku¹ profesora wyróżnić możemy główne nurty zainteresowań obejmujące, poza urbanizacją — również życie społeczne i kulturę mieszkańców ośrodków miejskich w Małopolsce, gospodarkę miast i regionów, biografistykę, badania nad oświatą i szkolnictwem w późnym średniowieczu i czasach nowożytnych, a także wschodnimi ziemiami dawnej Rzeczypospolitej (Ruś Czerwona i Podole). Niekiedy sięgał również po tematy z epok późniejszych². Charakteryzując działalność i dorobek naukowy Profesora w poniższym tekście, ograniczę się do omówienia publikacji i kierunków badań dotyczących przede wszystkim okresu średniowiecza.

Feliks Kiryk pochodził z rodziny chłopskiej. Dzieciństwo i lata szkolne spędził w Bukowsku, w ziemi sanockiej, w którym przebywał aż do kwietnia 1946 r. Po napadzie oddziałów Ukraińskiej Powstańczej Armii i spaleniu miasteczka przeniósł się wraz z rodzicami do Sanoka. Niebawem rodzice w poszukiwaniu pracy wyjechali na ziemie zachodnie, osiedlając się w Namyślinie (pow. chojeński). F. Kiryk pozostał na miejscu aż do ukończenia szkoły podstawowej, a następnie kontynuował naukę w Dębnie Lubelskim (1947–1951). Studia historyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie rozpoczął w 1951 r. W tym okresie czynnie działał w Kole Naukowym Historyków (przez dwa lata pełnił funkcję wiceprezesa), a także jako zawodnik w AZS-ie. Po ukończeniu studiów I stopnia w 1954 r. rozpoczął pracę jako nauczyciel w Liceum Pedagogicznym w Chojnie. Rok później podjął studia magi-

* Za pomoc w uzyskaniu dodatkowych informacji oraz materiałów chciałbym w tym miejscu serdecznie podziękować prof. dr. hab. Franciszkowi Leśniakowi, prof. dr. hab. Krzysztofowi Zamorskiemu, mgr Lilianie Kaczor (Archiwum Uniwersytetu Pedagogicznego) oraz mgr Małgorzacie Tatarczuch i mgr Marioli Wierzbak (Biblioteka Wydziału Humanistycznego UP).

¹ Bibliografię prac prof. F. Kyrka za lata 1957–2013 zestawili dr Andrzej Jureczko w następujących publikacjach: Bibliografia prac Profesora Feliksa Kyrka [za lata 1957–1993], w: *Ojczyzna bliższa i dalsza. Studia historyczne ofiarowane Feliksowi Kyrkowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, red. J. Chrobaczyński, A. Jureczko, M. Śliwa, Kraków 1993, s. 7–22; Bibliografia prac Profesora Feliksa Kyrka za lata 1993–2003, „*Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Folia 21. Studia Historica*” 2004, 3, s. 11–18; Bibliografia prac Profesora Feliksa Kyrka za lata 2003–2013, w: F. Kiryk, *Miasta małopolskie w średniowieczu i w czasach nowożytnych*, red. Z. Noga, Kraków 2013, s. XVII–XXIII.

² Bliżej scharakteryzował je F. Leśniak, Feliks Kiryk — historyk małych i wielkich ojczyzn, „*Małopolska. Regiony — regionalizmy — małe ojczyzny*”, 2004, 6, s. 13–30, który uwzględnił publikacje profesora z lat 1957–2003.

sterskie w WSP w Krakowie. Ukończył je w 1956 r., uzyskując tytuł magistra historii (21 czerwca) na podstawie pracy powstałej na seminarium prof. Józefa Garbacika. Jej tematem była *Polityka kurii rzymskiej wobec walki Polski o Bałtyk w 1. połowie XV wieku*. Po studiach rozpoczął pracę w WSP w Krakowie — najpierw w charakterze asystenta a następnie, od 1958 r., starszego asystenta. Z uczelnią związany był przez cały okres swojej aktywności zawodowej i naukowej.

Już podczas studiów zainteresował się dziejami Polski w późnym średniowieczu. Znalazło to kontynuację w wyborze tematu pracy doktorskiej. Okres pracy nad dysertacją zbiegł się z trudnymi warunkami materialnymi³ młodego badacza, mimo to charakteryzował się on pracowitością i wytrwałością, dążąc do jak najlepszej znajomości języków obcych oraz nauk pomocniczych historii. Łączył to z prowadzeniem licznych kwerend w archiwach i bibliotekach. W tym też czasie pojawiły się pierwsze publikacje, którymi były głównie recenzje i sprawozdania. Postępy w pracy, w tym zebranie materiału źródłowego, oraz pozytywna opinia prof. J. Garbacika, stały się podstawą do otwarcia przewodu doktorskiego (20 XII 1960). Tematem rozprawy była przedstawiona na tle przemian politycznych i ustrojowych Polski 2. połowy XV w. działalność kanclerza Jakuba z Dębna, jednej z ważniejszych postaci ówczesnego życia politycznego na dworze Kazimierza Jagiellończyka. Na promotora wyznaczony został prof. J. Garbaciak. Dwa lata później F. Kiryk ukończył pracę, przedkładając gotowy tekst dysertacji *Jakub z Dębna na tle zagranicznej i wewnętrznej polityki Kazimierza Jagiellończyka*⁴. Rozprawa uzyskała bardzo pochlebne opinie ze strony recenzentów. Jak podkreśliła K. Pieradzka, główną

wartość pracy F. Kiryka stanowi zebranie materiału i ujednolicenie szeregu nowych szczegółów, które autor odnalazł bądź w nowych źródłach [...], bądź drogą skrupulatnej kwerendy w księgach ziemskich i grodzkich, w Archiwum Gł. w Warszawie w dziale dokumentów i w metryce koronnej, wreszcie przez przewertowanie dawnych wydawnictw źródłowych do dziejów Węgier, Rzeszy niemieckiej, Czech. Znalazło się tam wiele szczegółów, do których dawniejsi historycy bądź nie dotarli, bądź je zlekceważyli⁵.

Za najciekawszy w całej rozprawie recenzentka uznała rozdział czwarty, w którym

³ Archiwum Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, sgn. DHP/269, s. 3 (dalej cyt. Arch. UP w Krakowie).

⁴ Ibidem, sgn. 6056/80. Całość liczy 233 strony bez wstępu osobno numerowanego (s. I–XV). Drukiem rozprawa doktorska F. Kiryka ukazała się pięć lat później, lecz z powodów niezależnych od jej Autora w wersji zubożonej tak pod względem ilości stron (liczyła 147 stron), jak też tematyki. W stosunku do oryginału zabrakło w niej dwóch końcowych rozdziałów, tj. piątego (działalność gospodarcza Jakuba z Dębna, s. 182–207) oraz szóstego (dotyczącego działalności Jakuba z Dębna na polu budownictwa i kontaktów z władzą Florencji — Wawrzyńcem Wspaniałym). Ponadto wydawca mocno ograniczył możliwość zamieszczenia pełnej dokumentacji źródłowej i bibliografii, także przypisy zostały zredukowane do niezbędnego minimum. Zob. rec. M. Biskupa w KH 1968, 75 (2), s. 424–426. Brak wzmiankowanych rozdziałów dysertacji w wydaniu z 1967 r. częściowo rekompensuje artykuł — *Działalność gospodarcza i kulturalna Jakuba z Dębna*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 20. Prace historyczne 2, s. 31–66.

⁵ Arch. UP w Krakowie sgn. DHP/269, s. 20–21.

Wspaniale jest oświetlone całkiem nowym materiałem źródłowym poselstwo do Rzymu Jakuba z Dębna i opata Michała w 1471 r., oraz samorzutnie podjęta podróż do Ratyzbony na sejm Rzeszy z wygłoszeniem mowy w sprawie zorganizowania skutecznej i trwałej obrony tureckiego pogranicza w połud. rubieżach Węgier⁶.

Swoje uznanie dla pracy doktoranta K. Pieradzka wyraziła dobitnie w podsumowaniu rozprawy, konkludując: „Praca niniejsza jest dowodem, jak bardzo potrzebne są tego rodzaju biografie dla historii XV wieku i jej pogłębienia. Pod warunkiem, że będą pisane tak dokładnie i wyczerpująco jak omawiana praca Feliksa Kiryka”⁷.

Kolejny z recenzentów, doc. I. Zarębski docenił „[...] doskonałe opanowanie materiału źródłowego oraz rozeznanie w poglądach literatury naukowej [...]”. Wskazywał, że doktorant „[...] samodzielnie naświetla problemy polityki zagranicznej Polski w stosunku do Czech i Węgier”, co dowodzi „dobrego opanowania warsztatu historycznego”⁸. F. Kiryk uzyskał stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w dniu 22 października 1962 r.⁹ Ukazanie w nowym świetle działalności Jakuba z Dębna na polu dyplomacji oraz w sferze kultury¹⁰ stało się możliwe dzięki odnalezieniu w archiwum powiatowym w słowackim Bardovie nieznanej dotychczas korespondencji kanclerza (30 listów). Ponadto autor wnikliwie przedstawił realia życia politycznego w Polsce za rządów Kazimierza Jagiellończyka, w tym powstanie obozów politycznych, udział w nich przedstawicieli rodów rycerskich i możnowładczych oraz ich oddziaływanie na politykę personalną monarchy. Praca o Jakubie z Dębna stanowiła cenne poszerzenie wiedzy w zakresie kultury politycznej Polski 2. połowy XV w.

Ukształtowanie sylwetki naukowej F. Kiryka i jego warsztatu jako badacza urbanizacji w Małopolsce nastąpiło w latach 1962–1974. W swych studiach niejednokrotnie wykraczał poza ustalone ramy chronologiczne średniowiecza. Obok prowadzenia rozlicznych kwerend archiwalnych obserwujemy dużą aktywność wydawniczą F. Kiryka, przede wszystkim w zakresie opracowania dla redakcji Polskiego Słownika Biograficznego (PSB) haseł-biogramów osób zasłużonych i działających w późnośredniowiecznej Polsce¹¹. Praca nad tematem rozprawy habilitacyjnej poszerzyła dotychczasowe zainteresowania F. Kiryka o zagadnienia takie jak: zabudowa miejska, zajęcia mieszkańców (handel, rzemiosło, rolnictwo), stosunki demograficzne, etniczne, szkolnictwo oraz życie religijne (bractwa) na terenie historycznej Małopolski, tj. dawnych województw krakowskiego, sandomierskiego i lubelskiego. Cennym doświadczeniem jako autora było opracowanie dziejów osadnictwa aż do 1795 r. (niekiedy

⁶ Ibidem, s. 42–42.

⁷ Ibidem, s. 47.

⁸ Ibidem, s. 49–67, zwł. s. 61.

⁹ Ibidem, s. 93.

¹⁰ Jakuba z Dębna postrzegał jako jednego z prekursorów idei humanizmu w Polsce, zob. Działalność gospodarcza i kulturalna Jakuba z Dębna, op. cit., s. 58–59.

¹¹ W omawianym okresie opracował ich 32, zob. Bibliografia prac Profesora Feliksa Kiryka za lata 1957–1993, s. 8–13.

nawet do 1945 r.) na terenie kilku „ziem” (powiatów) małopolskich¹² w serii edytowanej przez Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne w latach 1963–1968. Poszczególne monografie o charakterze popularnonaukowym wyróżniały się jednolitym formatem i układem graficznym, a także zbliżoną objętością (5–6 arkuszy). Stanowiło to spore wyzwanie dla autora, który mając do dyspozycji ograniczoną ilość miejsca, zmuszony był przedstawić omawianą problematykę z zachowaniem poziomu merytorycznego tekstu, lecz także w przystępnej formie. Było to cenne doświadczenie badawcze również w zakresie poszerzenia znajomości zasobów źródeł archiwalnych i doskonalenia warsztatu badawczego oraz nabycia doświadczeń redakcyjnych. F. Kiryk mógł je wykorzystać w przyszłości przy realizacji obszerniejszych opracowań odnoszących się do przeszłości kolejnych ośrodków miejskich i regionów w Małopolsce¹³.

Równolegle z pracami nad rozprawą habilitacyjną F. Kiryk podjął badania nad kontaktami miast podkarpackich ze Słowacją¹⁴ oraz dziejami rzemiosł metalowych w Krakowie. Ostatnie z wymienionych zaowocowało obszerną monografią¹⁵, która wyróżniała się nie tylko pod względem edytorskim (kunsztowna oprawa z metalowymi tłoczeniami, papier kredowany, bogate ilustracje), zakresem chronologicznym ujęcia (od średniowiecza aż po 1939 r.), lecz przede wszystkim bogactwem szczegółowych danych pozyskanych w trakcie przeprowadzenia rozległych kwerend w archiwach krajowych i zagranicznych. Zawarty materiał dał podstawę do ukazania działalności przedstawicieli takich specjalności, jak: blacharze, gwoździarze, iglarze, konwisarze, kotlarze, kowale, ludwisarze, miecznicy i szpadnicy, miedziennicy, mo-

¹² Zarys dziejów powiatu myślenickiego w okresie Polski przedrozbiorowej, w: *Ziemia myślenicka*, Kraków 1964, s. 9–40; Zarys dziejów powiatu proszowickiego, w: *Ziemia proszowicka*, red. K. Szwajca, Kraków 1964, s. 36–90; Zarys dziejów powiatu gorlickiego do r. 1945, w: *Ziemia gorlicka*, Kraków 1965, s. 21–48; Zarys dziejów powiatu sanockiego do r. 1945, w: *Ziemia sanocka*, Kraków 1966, s. 16–59; Zarys dziejów ziem powiatu nowotarskiego w okresie przedrozbiorowym (do r. 1770), w: *Ziemia nowotarska i Zakopane*, Kraków 1966, s. 15–30.

¹³ *Dzieje Proszowic w epoce piastowskiej i jagiellońskiej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 26, Prace Historyczne, 3, 1967, s. 21–51; *Z dziejów miast zachodniej części ziemi bieckiej*, w: *Nad rzeką Ropą. Szkice historyczne*, red. R. Reinfuss, Kraków 1968, s. 93–154; *Dzieje powiatu myślenickiego w okresie przedrozbiorowym*, w: *Monografia powiatu myślenickiego*, t. 1, red. R. Reinfuss, Kraków 1970, s. 27–165; F. Kiryk, S. Mateszew, *Zarys dziejów Tyczyna do roku 1772, w: 600 lat Tyczyna (1368–1968)*, red. T. Kowalskiego, Rzeszów 1973, s. 11–74; *Miasta powiatu dąbrowskiego w okresie przedrozbiorowym*, w: *Dąbrowa Tarnowska. Zarys dziejów miasta i powiatu*, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Warszawa–Kraków 1974, s. 107–156; *Początki miasta Mielca*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 52, Prace Historyczne, 7, 1974, s. 74–95.

¹⁴ *Stosunki handlowe Jasła i miast okolicznych z miastami słowackimi w XV wieku*, w: *Studia z dziejów Jasła i powiatu jasielskiego*, red. J. Garbacik, Kraków 1964, s. 143–162. Rozdział ten powstał w oparciu o nieznane dotychczas materiały pochodzące z archiwów słowackich.

¹⁵ *Cechowe rzemiosło metalowe. Zarys dziejów do 1939 r. Tysiąclecie rzemiosł metalowych Krakowa*, Warszawa–Kraków 1972; rec. J. Sztetyło, *KHKM* 1974, 22 (2), s. 316–320. Fundatorem wydania monografii był Cech Rzemiosł Metalowych. Po latach F. Kiryk tak ocenił tę pracę: „Był to wysiłek olbrzymi, zwłaszcza że w grę wchodziły archiwalia nie ruszane, z grubsza tylko uporządkowane. [...] Przyznaję, że nie umiałem tego obfitego materiału faktograficznego spożytkować w pełni narracyjnie, przetrastało to wówczas moje możliwości”, idem, *Nie o wszystkim, co pozostało w pamięci*, w: *Uczelnia w mojej pamięci. Kartki z dziejów Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*, red. T. Budrewicz, Kraków 2011, s. 83–121, zwł. s. 88.

siężnicy, brązownicy, nożownicy, ostrożnicy, pancernicy, paśnicy, płatnerze, rusznikarze, ryngmacherzy, ślusarze, wędzidlarze, zegarmistrze i złotnicy. Ponadto autor ukazał rozwój niektórych specjalności w szerokim zakresie chronologicznym, przedstawił też powiązania i kontakty rzemieślników i czeladników krakowskich z innymi ośrodkami metalurgii na ziemiach polskich, a także w krajach Europy zachodniej i środkowej¹⁶.

Dotychczasowe osiągnięcia naukowe F. Kiryka stały się podstawą do starań o uzyskanie stanowiska docenta etatowego w Katedrze Historii Powszechnej w Instytucie Historii¹⁷. Recenzenci dorobku naukowego (Z. Kozłowska-Budkowa, K. Buczek i I. Zarębski) w swoich opiniach podkreślili rezultaty dotychczasowych prac F. Kiryka, dzięki którym stał się on postacią znaną w środowisku historyków nie tylko Krakowa. Zdaniem Z. Kozłowskiej-Budkowej największą „[...] zaletą prac historycznych dra Kiryka jest solidny podkład źródłowy, wykorzystywanie niepublikowanych i czasem nieujawnionych w inwentarzach materiałów archiwalnych”¹⁸. Nadmienić należy, że w omawianym okresie F. Kiryk pełnił szereg funkcji wynikających z obowiązków dydaktycznych. W latach 1965–1970 był wielokrotnie opiekunem studentów roczników stacjonarnych i niestacjonarnych, pełnił także opiekę nad Studium dla pracujących, był opiekunem i kuratorem Koła Naukowego Historyków działającego w IH WSP, pełnomocnikiem Rektora ds. studenckich praktyk robotniczych oraz prezesem Zrzeszenia Absolwentów WSP. Od czasu studiów związany był też z działalnością Związku Nauczycielstwa Polskiego, w którym pełnił funkcję członka zarządu i wiceprezesa oraz ze Związkiem Młodzieży Wiejskiej, jako przewodniczący zespołu pracowników naukowych Związku przy Zarządzie Wojewódzkim w Krakowie (w latach 1966–1971) a następnie przy Zarządzie Głównym w Warszawie. Był inicjatorem badań nad warunkami startu naukowego młodzieży chłopskiej, a także ruchu pamiętnikarskiego wśród młodych rolników i nauczycieli wiejskich. Z tego okresu wspomnieć należy o udziale F. Kiryka w pracach Zespołu Dydaktyczno-Wychowawczego działającego przy Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (w latach 1972–1978), w którym zajmował się opracowaniem programów nauczania historii na studiach wyższych oraz modelu nauczyciela historii. Był także autorem programu nauczania historii powszechnej średniowiecza. W dowód uznania w 1975 r. otrzymał Nagrodę Ministra NSzWiT. Od 1955 r. czynnie uczestniczył w działalności Towarzystwa Wiedzy Powszechnej¹⁹, między innymi przygotował cykl odczytów z okazji Roku Nauki Polskiej (1973), które wygłosił w Rumunii oraz w ZSRR (1974).

Jednak w dorobku F. Kiryka najważniejszym przedsięwzięciem naukowym w omawianym okresie była praca nad rozprawą habilitacyjną. Za namową prof. K. Buczka dotyczyła ona urbanizacji Małopolski w okresie od XIII aż po 3. ćwierć

¹⁶ Związki rzemiosła polskiego z rękodzielnictwem innych miast polskich, w: *Rzemiosło śląskie dawne i współczesne*, Wrocław 1968, s. 17–22; *Z dziejów wędrówek czeladników krakowskiego rzemiosła metalowego*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 35, *Prace Historyczne*, 5, 1970, s. 47–63.

¹⁷ Arch. UP w Krakowie, sgn. DHP 270.

¹⁸ Ibidem, s. 15.

¹⁹ W 1972 r. został wyróżniony Złotą Odznaką Prelegenta TWP.

XVI w. Wybór zakresu chronologicznego rozprawy nie był przypadkowy. O ile datę początkową wyznaczają dokumenty lokacyjne, to o ustaleniu tej końcowej zdecydował przede wszystkim fakt, że od 3. ćwierci XVI w. zaczynają pojawiać się coraz liczniejsze i bardziej różnorodne źródła (lustracje, inwentarze, rejestry poborowe, wizytacje kościelne) dotyczące rozwoju ośrodków miejskich w Małopolsce. Przy realizacji tematu rozprawy habilitacyjnej celem, jaki wyznaczył F. Kiryk, było zebranie dostępnego, często niekompletnego i nierzadko rozproszonego materiału źródłowego, a poprzez jego dogłębną analizę pozyskanie jak najwięcej przydatnych danych, umożliwiających przedstawienie przebiegu urbanizacji w Małopolsce, ustalenie

ile nowych ośrodków miejskich lokowano i usiłowano lokować na tym znacznym obszarze, czym one były pod względem gospodarczym, społecznym i etnicznym oraz kulturalnym, dalej wydobyć czynniki miastotwórczych i czynników antymiejskich, a wreszcie ustalenia wielkości zabudowy i zaludnienia²⁰.

Zakres chronologiczny i tematyczny rozprawy habilitacyjnej F. Kiryka obejmuje początkowy i najmniej oświetlony źródłowo okres ich rozwoju aż po koniec okresu jagiellońskiego. Dzięki gruntownym studiom autor nie tylko zdołał wypełnić tę lukę, lecz także zrewidować niektóre dotychczasowe ustalenia dotyczące genezy i początkowych lat rozwoju wielu małopolskich miast i miasteczek. W pierwotnym zamyśle autora praca miała składać się z dwóch części: analitycznej, opartej — poza dostępnymi wydawnictwami źródłowymi — przede wszystkim na skrupulatnie zebranym materiale rękopiśmiennym, nierzadko niekompletnym a dodatkowo rozproszonym, pochodzącym przede wszystkim z zasobów archiwów kościelnych i klasztornych, a także małych ośrodków miejskich (księgi miejskie). Natomiast kolejna część miała stanowić syntezę obejmującą przebieg urbanizacji Małopolski w jej granicach historycznych w okresie od lokacji aż do końca epoki jagiellońskiej. Ukończona w 1973 r. rozprawa liczyła 1191 stron maszynopisu, w którym zawarte zostały szczegółowe informacje o 250 miastach i miasteczkach małopolskich (jeżeli dodamy do tego lokacje zanikłe oraz te, które nie doszły do skutku, liczba ta będzie większa), opracowanych w formie katalogu. Stanowiła rezultat prowadzenia blisko dziesięcioletnich krajowych oraz zagranicznych (b. Czechosłowacja, Węgry, b. NRD) kwerend archiwalnych, wśród których znajdowały się liczne polonica.

Tytułową problematykę F. Kiryk omówił w trzech rozdziałach charakteryzujących przebieg urbanizacji w województwach: krakowskim (s. 1–450), lubelskim (s. 460–540) oraz sandomierskim (s. 549–1090)²¹. Praca ma charakter materiałowy, przedstawia dzieje poszczególnych miast i miasteczek, ukazując kwestie administracyjne, stosunki własnościowe, układ komunikacyjny, gospodarkę miejską i zajęcia mieszkańców, skład etniczny, życie kulturalne i szkolnictwo. Uzupełnienie wywodów

²⁰ F. Kiryk, *Rozwój urbanizacji Małopolski XIII–XVI w. Województwo krakowskie (powiaty południowe)*, (Prace monograficzne WSP w Krakowie, nr 70), Kraków 1985, s. 9.

²¹ *Rozwój urbanizacji Małopolski w XIII–XVI wieku*, Kraków 1974 [mps rozprawy habilitacyjnej — egzemplarz w Katedrze Historii Średniowiecznej Instytutu Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie].

autora stanowią tabele i mapki zawierające dane odnoszące się do poszczególnych terenów Małopolski. Przy charakterystyce ośrodków miejskich F. Kiryk zastosował układ alfabetyczny, a przedstawienie poszczególnych zagadnień ujął w formie katalogu. Jednolity układ haseł stanowi spore ułatwienie w studiach porównawczych.

Ogrom materiału zebranego przez F. Kiryka i przedstawionego w rozprawie oraz jej rozmiary spowodowały, że przez długi czas pozostawała ona w całości nieopublikowana. Najwcześniej ukazał się drukiem jej fragment dotyczący urbanizacji Lubelszczyzny²² (1972), podczas gdy wydanie części dotyczących pozostałych regionów Małopolski stało się możliwe dopiero w latach 80. i 90. XX w. W 1985 r. ukazało się opracowanie miast położonych w jej południowej części (powiaty: biecki, sądecki, szczyrzycki i śląski), lecz ze względu na ograniczenia wydawnicze autor zmuszony był zredukować przypisy do niezbędnego minimum. Dzieje ośrodków miejskich położonych na terenach na północ od Wisły — pomimo zapowiedzi wydawniczej — nie zostały opublikowane. W 1994 r. ukazała się drukiem część rozprawy habilitacyjnej dotycząca miast na terenie Sandomierszczyzny²³. Natomiast niezrealizowany pozostał zamysł F. Kiryka napisania syntezy opartej o wyniki dotychczas prowadzonych badań nad urbanizacją Małopolski w średniowieczu²⁴.

Ukończona rozprawa stała się podstawą do wszczęcia procedury habilitacyjnej²⁵. Recenzenci bardzo wysoko ocenili tekst rozprawy.

Nie minę się z jednak z prawdą — napisał prof. K. Buczek w opinii — twierdząc, że w okresie wojennym nie mieliśmy pracy habilitacyjnej z dziejów Polski przedrozbiorowej, która by wytrzymywała porównanie z omawianą, tak gdy idzie o liczbę arkuszy i zakres kwerendy źródłowej, jak również o wkład w poznanie procesu dziejowego naszej Ojczyzny²⁶.

Natomiast zdaniem prof. H. Samsonowicza „Dzieło F. Kiryka stanowi imponujący dorobek pracowitości i erudycji, która wejdzie na stałe do dorobku polskiej historiografii”²⁷. Kolokwium habilitacyjne odbyło się w dniu 29 listopada 1974 r., a zatwierdzenie stopnia doktora habilitowanego²⁸ przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną do Spraw Kadr Naukowych przy Prezesie Rady Ministrów nastąpiło 24 marca 1975 r.

W tym też czasie ukształtowała się sylwetka naukowa F. Kiryka jako regionalisty, badacza urbanizacji i osadnictwa wiejskiego w Małopolsce. W studiach, jakie podejmował, często wykraczał poza granice chronologiczne średniowiecza, zajmując się wymienionymi kwestiami także w odniesieniu do XVI–XVIII w. Okres 2. poło-

²² Z badań nad urbanizacją Lubelszczyzny w dobie jagiellońskiej, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, z. 43, Prace Hist., nr 6, 1972, s. 93–167.

²³ Urbanizacja Małopolski. Województwo sandomierskie XIII–XVI wiek, Kielce 1994.

²⁴ Powyższa koncepcja została zarysowana w zakończeniu rozprawy habilitacyjnej: Rozwój urbanizacji Małopolski w XIII–XVI wieku, s. 1091–1095.

²⁵ Arch. UP w Krakowie, sgn. DHP/271, s. 13 (Decyzja Rady Wydziału Filologiczno-Historycznego WSP z dnia 31 maja 1974 r. Na recenzentów powołano prof. prof. K. Buczkę, A. Przybosię i H. Samsonowicza).

²⁶ Ibidem, s. 155.

²⁷ Ibidem, s. 143.

²⁸ Ibidem, s. 209.

wy lat 70. i początek 80. XX w. w dorobku badawczym F. Kiryka charakteryzował się dużą aktywnością. Poświadcza to liczba opracowań autorskich (były to rozdziały związane z powstaniem i rozwojem ośrodków miejskich, ich najbliższego zaplecza, a także gospodarki w średniowieczu) oraz redakcji monografii miast i regionów w Małopolsce²⁹. Uczestniczyli w nich badacze różnych specjalności reprezentujących krakowskie i krajowe środowiska naukowe, niekiedy także przedstawiciele lokalnych społeczności³⁰. Kwerendy przeprowadzone w archiwach powiatowych miast małopolskich okazały się bardzo obiecujące. Niekiedy docierano do nieznanych dotychczas źródeł, jak choćby w przypadku ksiąg miejskich w Bochni (przełom średniowiecza i czasów nowożytnych). W oparciu o zawarte w nich dane powstało obszerne studium o szlachcie w Bochni³¹, ludności żydowskiej³² oraz bractwie religijnym kowali bocheńskich³³ (księga bracka z XV w.). Kolejnym odkryciem F. Kiryka w tamtejszym archiwum była księga przyjęć do prawa miejskiego³⁴, zawierająca 1686 zapissek pochodzących z lat 1531–1656.

Znajomość źródeł archiwalnych z regionu stała się także impulsem do poszerzenia zainteresowań o takie aspekty, jak życie społeczne i zajęcia oraz kultura mieszkańców miast i miasteczek małopolskich. Dorobek wydawniczy i prowadzone badania F. Kiryk umiejętnie wykorzystywał do popularyzowania wiedzy w lokalnych środowiskach oraz w pracy dydaktycznej (audycje krakowskiego ośrodka Polskiego Radia nadawane w latach 1971–1974 w ramach cyklu „Miasta Polski południowej”). Był też organizatorem studiów regionalnych w Sławkowie, Olkuszu i Proszowicach. Ponadto brał czynny udział w organizowaniu ruchu naukowego w regionie, wspierając lokalne towarzystwa naukowe w Przemyślu, Rzeszowie³⁵, Olkuszu, Chrzanowie i Nowym

²⁹ Dąbrowa Tarnowska. Zarys dziejów miasta i powiatu, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Warszawa–Kraków 1974; Sławków, red. F. Kiryk, Kraków 1975; Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego, t. 1–2, pod red. F. Kiryka i R. Kołodziejczyka, Warszawa, Kraków 1978; Bochnia. Dzieje miasta i regionu, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Kraków 1980; Tarnów. Dzieje miasta i regionu, t. 1, red. F. Kiryk, Tarnów 1981.

³⁰ F. Kiryk, Nie o wszystkim, co pozostało w pamięci, op. cit. s. 91–92.

³¹ Szlachta w Bochni. Ze studiów nad społeczeństwem miast górniczych w Małopolsce w XVI i w pierwszej połowie XVII wieku, w: Społeczeństwo staropolskie, t. II, red. A. Wyczański, Warszawa 1979, s. 71–124.

³² Z dziejów Żydów w Bochni, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego”, 1980, 114–115, (2–3), s. 23–30.

³³ Bractwo religijne kowali w Bochni w latach 1462–1559, „Zeszyty Naukowe UJ, t. 469. Prace Historyczne”, z. 56, 1977, s. 115–124.

³⁴ Księga przyjęć do prawa miejskiego w Bochni 1531–1656, wyd. F. Kiryk, (Materiały Komisji Nauk Historycznych PAN Oddz. w Krakowie, nr 27), Wrocław 1979. Jest to jedyny zabytek rękopiśmienny tego typu odnoszący się do miast górniczych w Polsce i posiada dużą wartość nie tylko dla badań dziejów miasta i mieszkańców. K. Dziwisk w recenzji (zamieszczonej w „Studiach i Materiałach do Dziejów Żup Solnych w Polsce” 12, 1983, s. 167–181, zwł. s. 169), zwrócił uwagę na przydatność omawianego źródła także dla działalności żupy w wymienionym okresie przede wszystkim do oszacowania ilości zatrudnionych osób przy wydobywaniu soli. Natomiast uwagi krytyczne recenzenta odnosiły się do indeksu osobowego (brak haseł z nazwiskami ojców i matek osób które przyjęły obywatelstwo, tamże, s. 172) oraz rzeczowego (s. 173–174).

³⁵ Dzieje Rzeszowa, t. I: Rzeszów od najdawniejszych czasów do I rozbioru, red. F. Kiryk, Rzeszów, 1994; t. II: Rzeszów w czasach zaborów i niewoli (1772–1918), red. F. Kiryk, Rzeszów 1998; t. III: Rzeszów w okresie międzywojennym i okupacji (1918–1944), red. F. Kiryk, Rzeszów 2001.

Sączu. Dorobek naukowy oraz zdolności organizacyjne znalazły uznanie w środowisku historyków, czego potwierdzeniem był wybór F. Kiryka do Zarządu Głównego PTH (1976–1979, i ponownie w latach 1988–1991). W 1976 r. Zarząd Główny PTH powierzył mu funkcję Przewodniczącego Rady Naukowej Stacji Badawczej w Przemyśle, co w praktyce oznaczało kierowanie jej rozwojem. W efekcie w ciągu kilku lat stacja stała się w pełnym tego słowa znaczeniu placówką naukową³⁶. F. Kiryk odegrał znaczącą rolę w kształceniu zatrudnionych w Stacji pracowników przez zorganizowaniu staży badawczych, a także opiece merytorycznej w realizacji indywidualnych tematów badawczych. Całość działań przemyskiej placówki ukierunkowana była na dzieje południowo-wschodniego pogranicza, ponadto podejmowano tematy związane ze stosunkami polsko-ruskimi w wiekach średnich oraz relacjami polsko-ukraińskimi w czasach nowożytnych i w XIX/XX w. Prowadzono też badania nad miastami Rusi Czerwonej. W omawianym okresie stała się także widoczna aktywność Stacji w organizowaniu konferencji naukowych oraz popularyzowaniu wiedzy historycznej, nawiązano również współpracę ze środowiskiem naukowym historyków i archiwistów ze Lwowa i Kijowa. Dowodem uznania osiągnięć stacji przemyskiej w omawianym okresie było powierzenie jej przez władze PTH organizacji jubileuszowego Kongresu PTH w 1985 r. Innym efektem współpracy F. Kiryka z przemyskim środowiskiem naukowym i władzami miasta był udział w redagowaniu i opracowaniu jednego z tomów monografii obejmującego dzieje Przemyśla w późnym średniowieczu³⁷.

W 2. połowie lat 70. XX w. F. Kiryk zorganizował i prowadził w Instytucie Historii ówczesnej WSP nieformalne seminarium doktoranckie z udziałem historyków z UJ, PAN oraz wyższych uczelni pedagogicznych z Kielc i z Rzeszowa. Jego uczestnikami byli młodzi historycy pracujący na wyższych uczelniach w Krakowie, Kielcach i Rzeszowie, a także w szkołach, archiwach i muzeach, zainteresowani przede wszystkim dziejami średniowiecznej i nowożytnej Małopolski. Seminarium działało przez dziesięć lat, wypełniając lukę w zakresie kształcenia młodych badaczy nie tylko z macierzystej uczelni.

Powiększony dorobek naukowy w okresie po habilitacji oraz zakończenie przewodów doktorskich, w których F. Kiryk występował jako promotor, otworzyły możliwość do rozpoczęcia starań o uzyskanie tytułu profesorskiego (1978). Recenzenci — M. Biskup, K. Buczek i H. Samsonowicz — w ocenach dorobku naukowego byli zgodni odnośnie do jego jakości, podkreśli również pracowitość autora, jego zdolności organizacyjne oraz różnorodność tematyczną prowadzonych badań, nierzadko wykraczających poza epokę średniowiecza. H. Samsonowicz zauważył, że prace F. Kiryka

³⁶ B. Koziełło Poklewski, Stacje Naukowe Polskiego Towarzystwa Historycznego. Dorobek i perspektywy, w: *Polskie Towarzystwo Historyczne w latach 1886–1986, Zbiór studiów i materiałów*, pod red. S.K. Kuczyńskiego, Wrocław 1990, s. 127–143, zwł. s. 138–139; J. Motylewicz, Środowisko historyczne Przemyśla, w: *ibidem*, s. 111–126, zwł. s. 125.

³⁷ *Dzieje Przemyśla*, t. 2 (1340–1772), cz. 1: *U schyłku średniowiecza*, Przemyśl 2003. Napisał także rozdziały dotyczące miasta, jego zabudowy, życia mieszkańców, ustroju i administracji, gospodarki i życia kulturalnego, a także stosunków wyznaniowych.

dostarczają miłośnikom dziejów regionalnych wartościowego materiału do poznania ich 'najbliższej ojczyzny', odpowiada na zamówienie społeczne dotyczące wiedzy o przeszłości. [...] materiały zgromadzone przez F. Kiryka i jego studia regionalne stanowią nieocenioną pomoc w pracach dotyczących zagospodarowania przestrzennego Małopolski, a także dla działalności Pracowni Konserwacji Zabytków³⁸.

Tytuł profesora nadzwyczajnego F. Kiryk otrzymał w 1981 r. Kolejnym krokiem było uzyskanie tytułu profesora zwyczajnego³⁹, co nastąpiło w 1988 r.

Po uzyskaniu tytułu profesora, w rozwoju dorobku naukowym F. Kiryka obserwujemy występowanie z jednej strony kontynuacji dotychczasowego nurtu badań związanego z urbanizacją⁴⁰ oraz osadnictwem wiejskim w okolicach badanych ośrodków miejskich, jak też w poszczególnych regionach w Małopolsce⁴¹, drugiej nato-

³⁸ Arch. UP w Krakowie, sgn. DH/272, s. 74–75.

³⁹ Arch. UP w Krakowie, sgn. DH/273. Recenzentami dorobku naukowego F. Kiryka byli prof. prof. H. Samsonowicz (s. 123–127), G. Labuda (s. 129–135) i M. Biskup (s. 137–143).

⁴⁰ Profesor powracał do niej wielokrotnie zarówno w monografiach, jak też licznych artykułach, zob.: Tarnów. Dzieje miasta i regionu, t. I–II, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Tarnów 1981–1987; Mielec. Dzieje miasta i regionu, red. F. Kiryk, Mielec 1984; Opatów XIII–XVI w., „Studia Historyczne” 1984, 27 (2), s. 179–198; Opatów. Materiały z sesji 700-lecia miasta, red. F. Kiryk, Sandomierz 1985; Bochnia. Dzieje miasta i regionu. Suplement, red. F. Kiryk, Kraków 1987; Rymanów. Dzieje miasta i Zdroju, red. F. Kiryk, Rzeszów 1985; Urbanizacja rejonu między Iłżanką, Kamienną i Wisłą do końca XVI w., „Studia Kieleckie”, 1985, 45 (1); Dzieje Buska w XII–XVI wieku, „Studia Kieleckie”, 1985, 47 (3), s. 7–24; Miasta kresu muszyńskiego w okresie przedrozbiorowym, „Przemyskie Zapiski Historyczne”, 1987, 4–5, s. 7–34; Mielec. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu, t. II–III, red. F. Kiryk, Mielec 1988–1994; Polityka miejska Kazimierza Wielkiego w Małopolsce, w: Problemy dziejów i konserwacji miast zabytkowych. Materiały II Sympozjum miast kazimierzowskich w Radomiu i Kazimierzu Dolnym 23 września 1988 r., Radom–Kazimierz Dolny 1990, s. 11–22; Zawichost. Z dziejów nadwiślańskiego miasta od XII do XVI stulecia, w: Studia i materiały z dziejów osadnictwa i gospodarki górnej Wisły w okresie przedrozbiorowym, red. F. Kiryk, Warszawa 1990, s. 37–57; Lokacje miast w prepozyturze kieleckiej, w: Pamiętnik Świętokrzyski. Studia z dziejów kultury chrześcijańskiej, Kielce 1991, s. 41–63; Tylicz. Ze studiów nad miastami i miasteczkami w rejonie osadnictwa łemkowskiego w okresie przedrozbiorowym, w: Łemkowie w historii i kulturze Karpat, Rzeszów 1992, s. 183–198; Lokacje miast nadwiślańskich w XIII–XIV stuleciu, „Pamiętnik Sandomierski”, 1993, 1, s. 21–48; Sanok. Dzieje miasta, red. F. Kiryk, Kraków 1995; Krynica, red. F. Kiryk, Kraków 1994; Siewierz, Czeladź, Koziegłowy. Studia i materiały z dziejów Siewierza i księstwa siewierskiego, Katowice 1994; Trzebinia. Zarys dziejów miasta i regionu, pod red. F. Kiryka, Kraków 1994; Dębica. Zarys dziejów miasta i regionu, red. J. Buszko, F. Kiryk, Kraków 1995; Chrzanów na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych, „Studia Historyczne”, 1996, 39 (4), s. 451–471; Kartki z dziejów dawnego Ożarowa, „Pamiętnik Sandomierski”, 1997, 3, s. 65–78; Kłobuck. Dzieje miasta i gminy (do roku 1939), red. F. Kiryk, Kraków 1998; Związki Lwowa z Krakowem w późnym średniowieczu, w: Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura. Studia z dziejów Lwowa t. II, red. H.W. Żaliński i K. Karolczak, Kraków 1998, s. 9–39; Mieszkańcy średniowiecznego Przeworska, „Studia Historyczne”, 1999, 42 (4), s. 487–503; Dzieje Sławkowa, red. F. Kiryk, Kraków 2001; Radom w okresie piastowskim i jagiellońskim, w: Radom. Lokacja miasta. Odkrywanie zamku, Radom 2001, s. 9–21; Waclaw II i Nowy Sącz, „Rocznik Sądecki”, 2002, 30, s. 10–22; Ożarów: dzieje miasta i gminy, red. F. Kiryk, Kraków 2009.

⁴¹ Rudawa. Z dziejów wsi podkrakowskiej (do 1945 r.), red. F. Kiryk, Kraków 1983; Wierchosławice. Dzieje wsi i gminy, pod red. F. Kiryka i Z. Ruty, Kraków 1994; Czarny Dunajec i okolice. Zarys dziejów do roku 1945, pod red. F. Kiryka, Kraków 1997; U podnóża Gorców. Wczoraj i dzisiaj wsi podhalańskich Gminy Nowy Targ, red. F. Kiryk, B. Górz, Nowy Targ 1999.

miast silniej uwidocznił się nurt związany z biografistyką⁴². W 1987 r. z inicjatywy profesora w Instytucie Historii WSP została założona Pracownia Biograficzna, którą kierował aż do 2003 r. Rezultatem jej działalności było opracowanie słownika przeznaczonego dla nauczycieli i uczniów jako pomoc dydaktyczna⁴³, stąd przy doborze haseł kierowano się przede wszystkim wymogami programowymi oraz potrzebami i praktyką szkoły podstawowej i średniej. Bardziej ambitnym przedsięwzięciem zespołu wymienionej pracowni było opracowanie słownika stanowiącego skróconą wersję PSB. Miał zawierać mniejszą liczbę haseł-biogramów i format bardziej poręczny dla użytkownika. W nowym opracowaniu miały się znaleźć biogramy niezżyjących i zasłużonych postaci, które dotychczas jeszcze nie zostały zamieszczone w PSB. Dwutomowa wersja słownika — nie bez trudności wydawniczych — ukazała się w 2005 r.⁴⁴ Profesor był także jednym z inicjatorów opracowania encyklopedii Krakowa, do której napisał hasła dotyczące historii⁴⁵.

W latach 80. XX w. w zakresie popularyzacji wiedzy historycznej odnotować należy podjęcie przez F. Kyrka dwóch projektów. Jeden to opracowanie nowej wersji „Pocztu królów polskich”, uwzględniającej aktualny stan badań. Jej walorem miało być także zamieszczenie bogatego materiału ikonograficznego. Plany te pokrzyżował kryzys wewnętrzny w kraju na początku lat 80. XX w. a następnie wprowadzenie stanu wojennego. Zebrany materiał F. Kyrk wykorzystał w biografiach władców piastowskich i królów elekcyjnych opublikowanych na łamach „Gazety Krakowskiej” (w latach 1982–1984) oraz w miesięczniku „Fikcje i fakty” (1984–1988). Kolejnym, tym razem udanym, projektem były „Dzieje narodu i państwa polskiego” pomyślane jako seria zeszytów tematycznych, charakteryzujących się zbliżoną objętością, jednolitą szatą graficzną, a także bogatym materiałem ikonograficznym. Do realizacji tego projektu profesor pozyskał badaczy reprezentujących środowiska akademickie między innymi z Krakowa, Warszawy, Poznania i Torunia. Pierwotny plan zakładający powierzenie prac redakcyjnych jednemu zespołowi uległ zmianie⁴⁶, w rezultacie czego F. Kyrk został redaktorem serii krakowskiej. Powierzono jej opracowanie dwóch pierwszych tomów obejmujących okres średniowiecza i czasów nowożytnych, natomiast przygotowaniem zeszytów obejmujących wieki XIX i XX zajął się zespół warszawski. Ogółem w skład serii wchodzi 64 zeszyty zebrane w trzy to-

⁴² Od 1962 r. profesor systematycznie uczestniczył w opracowaniu dla PSB biogramów osób żyjących i działających w XV w. a okazjonalnie także w epokach późniejszych, zob. wykaz bibliografii cytowanych w przyp. 1, jak też w przyp. 41, 43–44, 50 i 51 oraz Wojciech Jastrzębiec — w służbie monarchii i Kościoła, red. B. Czwojdrak, F. Kyrk, J. Sperka (Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, nr 3776), Katowice 2018.

⁴³ Szkolny słownik biograficzny, pod red. A. Jureczki i F. Kyrka, Kraków 1996. Zawiera 2 tys. haseł w tym także autorstwa Profesora. Główny nacisk położono na przedstawienie działalności poszczególnych postaci bez uwzględnienia szerszego kontekstu epoki, w której żyli i działali.

⁴⁴ Słownik biograficzny historii Polski, t. 1–2, red. J. Chodera i F. Kyrk, Wrocław 2005 (zob. rec. J. Piłatowicza, w: „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2007, 52 (1), s. 239–247). Profesor był autorem bądź współautorem 74 biogramów.

⁴⁵ Encyklopedia Krakowa, red. D. Kalisiewicz, Kraków 2000.

⁴⁶ Spowodowało to, że tomy pierwszy i drugi mają inną szatę graficzną aniżeli trzeci.

my⁴⁷. Profesor napisał teksty do dwóch zeszytów. W pierwszym przedstawił dzieje Akademii Krakowskiej a w następnym omówił okres rządów Kazimierza Wielkiego i Ludwika I Andegaweńskiego⁴⁸. Kolejnym przedsięwzięciem w zakresie popularyzacji wiedzy historycznej w szkołach było przygotowanie wielotomowej „Wielkiej historii Polski” opracowanej przez krakowskie środowisko historyczne. F. Kiryk (poza koncepcją i współredakcją) napisał część obejmującą epokę średniowiecza oraz biogramy⁴⁹.

Obok wspomnianego Przemyśla F. Kiryka łączyły długoletnie związki z Nowym Sączem oraz Sandomierzem. W pierwszym z wymienionych miast przez kilka lat pełnił funkcję opiekuna naukowego Stacji Badawczej PTH (która została założona w tym samym czasie co w Przemyśle), przyczynił się także w wydatnym stopniu do rozwoju „Rocznika Sądeckiego”, jednego z najstarszych czasopism regionalnych w Polsce. Niestety, periodyk ten z braku funduszy nie był wydawany regularnie. W 1992 r. miała miejsce reorganizacja zespołu redakcyjnego, na czele którego stanął F. Kiryk. Przyciągnął do współpracy badaczy z uczelni krakowskich związanych z regionem sądeckim, rozbudował istniejące działy, a przede wszystkim — dzięki pomocy miejscowych władz — udało się pokonać trudności finansowe, które od lat stanowiły bolączkę redakcji. W rezultacie, od kiedy profesor przewodniczył redakcji (1992–2017, t. 20–45) „Rocznik Sądecki” nabrał typowej formy periodyków naukowych. Pojawiły się działy: recenzje, biografistyka (w latach 1992–1995 jako „Pro memoria”), a także „Zapiski bibliograficzne” i „Listy do redakcji”. Dużym zainteresowaniem cieszyły się „Sądeckie biogramy”. W nowym kształcie zaczęła ukazywać się „Kronika”, przekształcona następnie w „Kronikę Nowego Sącza”. Efektem pracy kierowanego przez profesora zespołu redakcyjnego było ukazywanie się „Rocznika Sądeckiego” w cyklu rocznym. Ponadto czasopismo charakteryzowało się wysokim poziomem merytorycznym. Niebawem „Rocznik Sądecki” skupiał — obok lokalnych pasjonatów przeszłości Nowego Sącza i jego okolic — także badaczy różnych specjalności (geografowie, językoznawcy, historycy architektury i sztuki) związanych z Sądecczyną bądź zainteresowanych różnymi aspektami jej dziejów i kultury⁵⁰.

⁴⁷ Ogółem w skład tomu I wchodziło 21 zeszytów (1–21) natomiast kolejny — II, obejmował 19 zeszytów (22–40).

⁴⁸ Nauk przemożnych perła, (Dzieje narodu i państwa polskiego, t. 1, z. 15), Kraków 1986; Wiek król i jego następcy, (Dzieje narodu i państwa polskiego, t. 1, z. 9), Kraków 1992.

⁴⁹ F. Kiryk, A. Dagnan-Ginter, A. Jureczko, Wielka historia Polski, t. 1 (do 1320 r.), Kraków 1997; F. Kiryk, J. Ryś, Wielka historia Polski, t. 2 (1320–1506), Kraków 1997. W obu wymienionych — poza rozdziałami — profesor był także autorem słownika zawierającego hasła odnoszące się do zawodów, rzemiosł, podatków, polityki dynastycznej Jagiellonów, gospodarki, stosunków Polski z Zakonem Krzyżackim oraz haseł słownikowych; F. Kiryk, T. Budrewicz, J. Chrobaczyński, A. Jureczko, K. Karolczak, F. Leśniak, K. Łabędź, C. Michalski, M. Mikołajczyk, J. Ryś, M. Ślufińska, H. Żaliński, Wielka historia Polski, t. 11 (A–J), Kraków 2000; eadem, Wielka historia Polski, t. 12 (K–P), t. 13 (R–Ż), Kraków 2001 (zawierają biogramy oraz kalendarium wydarzeń).

⁵⁰ F. Leśniak, „Rocznik Sądecki” jako regionalne czasopismo naukowe, „Małopolska. Regiony — regionalizm — małe ojczyzny”, 2003, 5, s. 92–110, zwł. s. 95–100.

Natomiast okazją do bliższego nawiązania współpracy F. Kiryka ze środowiskiem Sandomierza była przypadająca w 1980 r. rocznica 500-lecia śmierci Jana Długosza. Dzięki przychylności i pomocy ze strony władz miasta profesor zorganizował pod patronatem PTH konferencję naukową upamiętniającą Jana Długosza i jego działalność⁵¹. W Sandomierzu odbyły się także dwie inne konferencje, których pomysłodawcą był F. Kiryk: pierwsza dotyczyła działalności biskupa Zbigniewa Oleśnickiego⁵² (2005) a następna — arcybiskupa Mikołaja Trąby⁵³ (2008). Większym przedsięwzięciem, które przyczyniło się do nawiązania dłuższej współpracy profesora z lokalnym środowiskiem, był jego udział w opracowaniu monografii Sandomierza, w której redagował tom obejmujący dzieje i kulturę miasta w okresie nowożytnym⁵⁴. Dało to okazję do zapoznania się z bogatymi i mało znanymi archiwaliami pochodzącymi ze zbiorów kościelnych. W przyszłości przyniosło to rezultat w postaci opracowania katalogu pergaminów i dokumentów papierowych⁵⁵. Dalsze prace nad zasobem archiwum kapitulnego w Sandomierzu zaowocowały uporządkowaniem i sporządzeniem inwentarza⁵⁶ zawierającego między innymi księgi miasta Sandomierza, Nowej Słupi, akta konsystorskie oraz kodeksy pergaminowe (XII–XV w.). Tematyka sandomierska przewijała się dość często w publikacjach autorstwa F. Kiryka, bardziej jednak w odniesieniu do okresu nowożytnego⁵⁷.

Profesor interesował się i okazywał pomoc w rozwoju regionalnych czasopism naukowych, kierując ich zespołami redakcyjnymi oraz zamieszczając w nich swoje

⁵¹ Odbyła się pod patronatem PTH w dniach 24–26 maja 1980 r., z udziałem mediewistów reprezentujących środowiska naukowe Krakowa, Warszawy, Poznania, Wrocławia, Lubina, Olsztyna i Katowic. Referaty wygłoszone podczas sesji zostały opublikowane w monografii: Jan Długosz w pięćsetną rocznicę śmierci. Materiały z sesji (Sandomierz 24–25 V 1980), red. F. Kiryk, Olsztyn 1983.

⁵² Zbigniew Oleśnicki, książę Kościoła i mąż stanu. Materiały z konferencji, Sandomierz 20–21 maja 2005, pod red. F. Kiryka i Z. Nogi, Kraków 2006.

⁵³ Mikołaj Trąba, mąż stanu i prymas Polski, red. F. Kiryk, Kraków 2009.

⁵⁴ Dzieje Sandomierza, t. II: XVI–XVIII w., cz. 1–3, red. F. Kiryk, Warszawa 1993.

⁵⁵ Pergaminy Archiwum Kapituły sandomierskiej. Katalog, wyd. F. Kiryk, Sandomierz 2002, ogółem obejmuje 399 pozycji.

⁵⁶ Inwentarz rękopisów Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu, t. 1, XIII–XX w., Sandomierz 2010; Inwentarz rękopisów Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu, t. 2, XII–XX wiek, oprac. F. Kiryk przy współudziale M. Szczerby, Kraków 2018. W dowód uznania za ich opracowanie bp sandomierski Krzysztof Nitkiewicz uhonorował profesora w 2019 r. nagrodą „Arbor Bona”.

⁵⁷ Rynek sandomierski w XVI–XVII w., jego formy i funkcje, KHKM, R. 41: 1993, nr 2, s. 243–247; Z dziejów szkolnictwa sandomierskiego w XV wieku, w: Społeczeństwo Polski średniowiecznej, t. VI, red. S.K. Kuczyński, Warszawa 1994, s. 197–205; Sandomierski ośrodek złotniczy z przełomu XVI i XVII stulecia, w: Patientia et tempus. Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi Marianowi Korneckiemu, red. O. Dyba, S. Kołodziejki, R. Marcinek, Kraków 1999, s. 95–99; Muratorzy sandomierscy przełomu XVI i XVII wieku, w: Społeczności małomiasteczkowe w regionie świętokrzyskim (XIX–XX w.). Pamięci Stanisława Marcinkowskiego w dziesiątą rocznicę śmierci, pod red. R. Kołodziejczyka, M.B. Markowski, Kielce, 1999, s. 39–48; Sandomierzanie na szlakach handlowych w XIV i XV w., w: Aetas media. Aetas moderna. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin, Warszawa 2000, s. 57–68; Ministri ecclesiae et rectores scholae w wypisach źródłowych z akt konsystorza sandomierskiego z lat 1522–1619, w: Religia — Edukacja — Kultura. Księga Pamiątkowa dedykowana Stanisławowi Litakowi, pod red. M. Surdackiego, Lublin 2002, s. 337–348.

teksty. Wskazuje na to czynny i długoletni udział w działalności wspomnianego już „Rocznika Sądeckiego” a okazjonalnie także „Rocznika Sanockiego”, „Pamiętnika Sandomierskiego” (1993, 1995) i „Małopolski”. W dorobku profesora znajdują się także artykuły dotyczące historii polskiej regionalistyki oraz metodologicznych aspektów jej rozwoju⁵⁸.

Nowym obszarem zainteresowań badawczych profesora stały się w omawianym okresie dzieje późnośredniowiecznego Kamieńca Podolskiego i Podola⁵⁹, nurt związany z kulturą⁶⁰, ustrojem miast⁶¹, statutami cechów⁶², kwestie odnoszące się do życia społecznego w miastach średniowiecznych⁶³, zajęć ludności, organizacji zawodowych⁶⁴ i religijnych, składu etnicznego i stosunków narodowościowych⁶⁵ oraz

⁵⁸ Sympozjum w Brnie we wrześniu 1976 r., podczas którego wygłosił referat nt.: „Regionalistyka historyczna w badaniach naukowych i praktyce dydaktycznej”; F. Kyrk, Z. Małecki, *Dzieje Kielecczyny w dobie feudalizmu*, w: *Dzieje Kielecczyny w historiografii Polski Ludowej. Stan i program badań. Materiały z sesji naukowej Kielce 6–7 maja 1977*, red. Z. Guldón, Kielce, 1977, s. 37–63; *Badania regionalne w Małopolsce*, „Małopolska. Regiony — regionalizmy — małe ojczyzny”, 2000, 2, s. 9–22 (przebieg w: *Historia w ruchu regionalnym*, pod red. A.J. Omeljanuk Wrocław, 2001, s. 44–53); Ksawery Liske. *U źródeł naukowej regionalistyki polskiej*, ibidem, 4, 2002, s. 91–98; *Osiągnięcia i niedomogi regionalistyki historycznej*, w: *Pytania o średniowiecze*, red. W. Fałkowski, Warszawa 2001, s. 223–235.

⁵⁹ Był to rezultat nawiązania przez uczelnię współpracy z ukraińskimi ośrodkami naukowymi, między innymi z Narodowym Uniwersytetem im. Iwana Franki we Lwowie, Uniwersytetem Pedagogicznym w Kamieńcu Podolskim; *Handel Kamieńca Podolskiego w późnym średniowieczu*, „*Studia Historyczne*” 1998, 41 (4), s. 479–493; *Z dziejów późnośredniowiecznego Kamieńca Podolskiego*, w: *Kamieniec Podolski. Studia z dziejów miasta i regionu*, t. I, red. F. Kyrk, Kraków 2000, s. 67–109.

⁶⁰ *Z dziejów szkolnictwa sandomierskiego w XV wieku*, w: *Spółczesność Polski średniowiecznej*, 6, pod red. S.K. Kuczyńskiego, Warszawa 1994, s. 197–205.

⁶¹ *Mieszkańcy późnośredniowiecznego Przemyśla*, w: *Z historii państwa, prawa, miast i Polonii. Prace ofiarowane Profesorowi Władysławowi Ćwikowi w 40-lecie jego pracy twórczej*, pod red. J. Ciągwy i T. Opasa, Rzeszów 1998, s. 321–356; *Ze stosunków ustrojowych w późnośredniowiecznym Przemyśle*, w: *Parlamentaryzm i prawodawstwo przez wieki. Prace dedykowane Prof. Stanisławowi Plazie w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. J. Małec, W. Uruszczak, Kraków, 1999, s. 271–282.

⁶² Najstarszy dokument zachowany w języku polskim. Statut cechu płócienników z 1466 roku w Rymanowie, „*Studia Historyczne*” 2011, (1), s. 3–13.

⁶³ *Spółczesność Krakowa średniowiecznego*, w: *L’viv: misto, suspil’stvo, kul’tura*, t. 6: *L’viv–Kraków: dialog mist v istoriijn retrospektiv*, pod red. O. Arkuś i M. Mudrogo, L’viv 2007, s. 35–45; *Migracje z miast małopolskich do elit władz Krakowa w XV–XVI wieku*, w: *Elita władzy miasta Krakowa i jej związki z miastami Europy w średniowieczu i w epoce nowożytnej (do połowy XVII wieku)*, red. Z. Noga, Kraków 2011, s. 181–190.

⁶⁴ Pomijam cytowanie rozdziałów w poszczególnych monografiach miast małopolskich, w których F. Kyrk opracował zagadnienia dotyczące rozwoju gospodarczego, zajęć mieszkańców, organizacji władz miejskich, zob. między innymi: *Rzemiosła i organizacje rękodzielnicze w małopolskich miastach górniczych*, „*Teki Krakowskie*”, 1997, 5, s. 65–70; *Nowe formy organizacji handlu w miastach polskich w XVI w.*, w: *Czas, przestrzeń, praca w dawnych miastach. Studia ofiarowane Henrykowi Samsonowiczowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa 1991, s. 457–461; *Porządek cechowy w lokacyjnym Krakowie*, w: *Kraków studia z dziejów miasta w 750 rocznicę lokacji*, red. J. Rajman, Kraków 2007, s. 76–86.

⁶⁵ F. Kyrk, F. Leśniak, *Skupiska żydowskie w miastach małopolskich do końca XVI wieku*, w: *Żydzi w Małopolsce. Studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego*, red. F. Kyrk, Przemyśl 1991, s. 13–36; *Przyczynek do historii Włochów w Krakowie*, w: *Polska, Prusy, Ruś. Rozprawy ofiarowane prof. zw. dr. hab. Janowi Powierskiemu w trzydziestelecie pracy naukowej*, red. B. Śliwiński, Gdańsk 1995, s. 85–89; *Miasto trzech nacji. Ze studiów nad późnośredniowiecznym Kamieńcem Podolskim*,

kontaktów miast małopolskich z sąsiednimi terenami⁶⁶ w późnym średniowieczu. Publikacje z tego zakresu, oparte o rozległą kwerendę źródłową, stanowiły istotne poszerzenie dotychczasowych badań.

F. Kiryk był bardzo zaangażowany w rozwój uczelni, czego dowodem były zajmowane stanowiska — wicedyrektora (1984–1987), a następnie dyrektora (1999–2000) Instytutu Historii, prorektora ds. dydaktycznych (1987–1990) oraz rektora⁶⁷ (1993–1999). Dowodem uznania przez środowisko naukowe historyków był wybór profesora do Komisji Historycznej PAN oddział w Krakowie, Komisji Nauk Historycznych PAN w Warszawie, Wydziału II Historyczno-Filozoficznego PAU. Był wiceprezesem ZG PTH (2000–2003), a w 2006 r. został wybrany członkiem honorowym PTH⁶⁸. Otrzymał szereg odznaczeń, nagród i wyróżnień, między innymi Srebrny (1974) i Złoty Krzyż Zasługi (1976), Krzyż Orderu Odrodzenia Polski (1982), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (2002), kilkakrotnie też otrzymał Nagrodę MNiSzW (1968, 1973, 1978, 1981, 1984) oraz Rektora (1996, 1998, 2001, 2002, 2004). Był także Doktorem honoris causa Uniwersytetu Lwowskiego (1987) i Honorowym Profesorem Uniwersytetu w Kamieńcu Podolskim (2001).

Profesor był nauczycielem akademickim z wyboru i powołania. Choć miał dar słowa, wykłady — bardzo szczegółowe — były przezeń czytane, z rzadka tylko przerywane komentarzami. Cechowała go oszczędna forma kontaktu ze studentami, w opinii których był bardzo wymagającym wykładowcą, a egzamin z historii powszechnej średniowiecza uważano za jeden z najtrudniejszych w trakcie studiów. Natomiast uznaniem cieszyły się prowadzone przez niego seminaria, zwłaszcza wśród tych, którzy zainteresowani byli poznawaniem historii lokalnej i regionalnej oraz przygotowaniem do pracy naukowej. Był także promotorem w kilkunastu przewodach doktorskich⁶⁹. Dorobek naukowy F. Kiryka zapewnił mu trwałe miejsce w historiografii regionalistyki polskiej, przede wszystkim w odniesieniu do południowo-wschodniej części terytorium kraju.

Zmarł w szpitalu w Krakowie. Pochowany został w Alei Zasłużonych na cmentarzu Rakowickim.

Krzysztof Polek

„Roczniki Humanistyczne” KUL, 2000, 48 (2), [Cursus mille annorum. Prace ofiarowane Profesorowi Eugeniuszowi Wiśniewskiemu], s. 205–221.

⁶⁶ Związki Lwowa z Krakowem w późnym średniowieczu, w: Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura. Studia z dziejów Lwowa, t. 2, red. H. Żaliński i K. Karolczak, Kraków 1998, s. 9–39; Związki handlowe i kulturalne miast małopolskich na Słowacji w XV i XVI wieku, „Historické Študie”, 2000, 41, s. 9–33.

⁶⁷ Za jego kadencji uczelnia została przekształcona w Akademię Pedagogiczną.

⁶⁸ F. Kiryk i prof. A. Chwalba przyczynili się do integracji krakowskiego środowiska historyków poprzez ściślejszą współpracę pomiędzy UJ a AP/UP.

⁶⁹ W Katalogu Prac Doktorskich Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie znajdują się nazwiska następujących doktorantów wypromowanych przez F. Kiryka: Agnieszka Skórska-Jarmusz, Andrzej Jureczko, Beata Kowalik, Renata Król, Bożena Królczyk-Kurdas, Mirosław Maciąga, Henryk Mierzwiński, Jerzy Motylewicz, Zdzisław Noga, Franciszek Leśniak, Jerzy Rajman, Edward Różycki, Anna Szylar.